

ATATÜRK
ANSİKLOPEDİSİ

Hasan Sıddık Bey (Haydari) (1890-1966)
Cevdet TEKE

Yayınlayan/Kurum	:	Atatürk Araştırma Merkezi
Yayın Tarihi	:	24.10.2024
Kaynak:	:	https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/1884/Hasan_Sıddık_Bey_(Haydari)_(1890-1966)
İndirilme Tarihi	:	01.04.2026
Telif Hakkı	:	© 2026 Atatürk Ansiklopedisi. Tüm hakları saklıdır.

Açıklama:
Bu belge, Atatürk Ansiklopedisi'nden alınmıştır ve bilgilendirme amacı taşımaktadır. İçeriğin akademik kullanımı için kaynak gösterilmesi gerekmektedir.

Cevdet TEKE

Hasan Sıddık Bey (Haydari) (1890-1966)

(Türk Siyasetçi)

Hasan Sıddık Bey, Van'ın Muradiye ilçesi Çaldıran bucağı Altıyol köyünde doğdu. Haydaranlı Aşireti Reisi Mehmet Sıddık Ağa'nın oğludur. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladı. Babasının geniş arazisinde tarım ile meşgul oldu. I. Dünya Savaşı'nda Rusların Van'ı işgali sırasındaki direnişe katıldı. Bu direnişte babası şehit olurken kendisi de esir edilerek Rusya'ya götürüldü. 1917 Bolşevik İhtilali'nden sonra baş gösteren yeni düzenle birlikte serbest kalarak yurda döndü.

Bir kuva-yı milliyeci olan Hasan Sıddık Bey, Millî Mücadele'de aşireti ile birlikte Mustafa Kemal Paşa'nın yanında yer aldı. Erzurum ve Sivas kongrelerinde temsilci olarak bulundu. Hasan Sıddık Bey'in siyasi hayatı Türkiye Büyük Millet Meclisinin I. Dönemi için 22 Haziran 1920'de yapılan seçimlerinde Van Mebusu olarak Meclis çalışmalarına katılmasıyla başladı. Hasan Sıddık Bey bu süreci şöyle belirtmektedir:

"Kazım Karabekir Paşa'nın tensibiyle on beş süvari alarak Erzurum'a geldim ve orada toplanan kongreye katıldım… Erzurum'dan sonra Mustafa Kemal Paşa ve Rauf (Orbay) Bey'le beraber Sivas Kongresine, oradan da Ankara'ya gittim. Bir müddet sonra Van'a döndüm ve milletvekili seçilerek Ankara'da meclise katıldım".

I. Meclis, farklı karakterlere sahip mebuslardan oluşmaktaydı. Meclisin üçte biri memur, altmış yedisi medrese hocası, ellisi zabit, kırk yedisi çiftçi, on dokuzu hukukçu, ikisi mühendis ve beşi Aşiret Reisi olmak üzere muhtelif meslekten vekillerden oluşmaktaydı. Dolayısıyla Haydaranlı aşiret reisi Hasan Sıddık Bey de Mecliste mebus olan beş aşiret reisinden biriydi. Hasan Sıddık Bey'in seçim mazbatasına dair Birinci Şube mazbatası 18 Kasım 1920 tarihli Meclis oturumunda okunarak oylamaya sunuldu ve mebusluğu kabul edildi.

Hasan Sıddık Bey Mecliste, Dışişleri ve İrşad Komisyonlarında çalıştı. 2 Mayıs 1921'de üç ay izin ile Meclisten ayrıldı. Van Valiliğinden Meclise gönderilen yazıda Hasan Sıddık Bey'in cepheye erzak temini ve diğer önemli işlerde memlekete hizmet ettiği belirtilerek, bu hizmetlerin aksamaması için üç aylık iznin uzatılması istenilmekteydi. Söz konusu istek 7 Eylül 1921 tarihli Dokuzuncu Divanı Riyaset toplantısında uygun görüldü ve Genel Heyetin onayına sunuldu. Meclisin 15 Eylül 1922 tarihli birleşiminde Hasan Sıddık Bey'in sona eren izninin 14 Ağustos tarihinden itibaren üç ay daha uzatılması kabul edildi. 22 Haziran 1922'de hastalığı dolayısıyla yeniden üç ay izin aldı. Bu izin yıl sonuna kadar uzatıldı. Dolayısıyla Hasan Sıddık Bey, belirtilen hususlardan ötürü 1921 ve 1922'nin ikinci yarı yıllarında Büyük Millet Meclisine iştirak edemediği görülmektedir.

Hasan Sıddık Bey'in I. Dönem Meclis faaliyetleri incelemeye tabi tutulduğunda, on altı kez takrir verdiği, dört teklif sunduğu, bir kez söz aldığı ve muhtelif konularda Meclise suallerde bulunduğu görülmektedir. Van mebusları içerisinde yerel konularda en çok söz alan mebus oldu. Özellikle Ruslar tarafından istila ve tahrip edilen Van vilayetinin onarımı, su yolları tamiri, bölgedeki petrol madeninin işletilmesi, Van muhacirleri ve istihdam konularına dikkat çekti.

Bölgesel sorunlara yönelik çözüm arayışları içinde olan Hasan Sıddık Bey, Van'ın diğer yerleşim bölgeleri ile olan bağlantısının iyileştirilmesi ve akışın sağlanması amacıyla yoğun bir çaba içinde oldu.. Bu bağlamda I. Dünya Savaşı sırasında zarar gören Van-Bayezid yolu üzerindeki köprülerin tamiri için bütçeye ödenek konulmasına dair takrir sundu. Yine Ruslar tarafından tahrip edilen ve özellikle tarım için hayati önem arz eden Van su yollarının imarı için Bayındırlık bütçesinden altı bin lira tahsisine dair kanun teklifi, Lâyiha Encümeni tarafından uygun görülerek Genel Heyete arz

edildi. Muvazene-i Maliye Encümeni, o günkü mali vaziyetin müsait olmadığını ileri sürerek ilgili kanun teklifini ret etti.

Hasan Sıddık Bey, seçim bölgesindeki ekonomik sıkıntıların bertaraf edilmesini sağlayacak ve uzun süredir âtıl durumda bulunan madenlerin işletilmesi gerektiği hususunu Mecliste dile getirdi. Bu bağlamda 15 Aralık 1920'de Meclise verdiği takrir şöyledir:

"Van vilâyeti celilesine tabi Muradiye Kazası'nın Görsün Kariyesi'nde bulunan petrol menbaı badelistila Ruslar tarafından tanzim olunarak muktazi makineler vazedilmiş ve istihsalâta başlanmış idi. Maatteessüf istirdadı müteakip sair tesisatı fenniye ve sanayia misilhû metruk ve meyus kaldı. Senevi yüz bin lira temin etmekle beraber İnkişafı iktisadimizi de ilâ edeceğinden muattal bırakılan madenlerin işletilmesi için fenne aşina bir mühendis ve makinist izamı keyfiyetini Heyet-i aliyenize arz ve teklif eylerim".

Van'ın imarı için sekiz bin lira sarf edilmesine dair sunduğu takrir, kanuni şekilde yazılmadığı ve saniyen bütçe haricinde bir paranın sarfını teklif ettiği için kendisine iade edildi. Bununla birlikte Van memur maaşlarının iyileştirilmesine yönelik takriri mucibince Maliye Vekâleti bünyesindeki genel vezneden yirmi bin lira gönderildiği gibi ağnam vergisinden tahsil edilecek olan yirmi altı bin beş yüz yirmi beş lira daha gönderileceği de belirtildi.

Hasan Sıddık Bey'in üzerinde en fazla yoğunlaştığı konulardan biri de muhacirlikti. Bilhassa I. Dünya Savaşı yıllarında Rus ve Ermeni istilası sebebiyle memleketin muhtelif şehir ve ilçelerine göç etmek zorunda kalan Van muhacirleri sorunlarıyla yakından ilgilendi. Bu bağlamda Vilâyat-ı Şarkiye muhacirlerinin bir an evvel sevk olunmaları, Ankara Haymana ilçesinde bulunan Van ve Karakilise muhacirlerinin Kadınhan ilçesinde iskân edilmeleri ve Konya'da bulunan Van muhacirlerinin Mart'a kadar iaşelerinin temin edilmeleri yönünde takrirler sundu. Hatta istihdam ve işleyişin istikrarı için şehir üreticilerinin askerlikten muaf sayılmaları yönünde takrir verdi. Temettü vergisinin muhacirlerden alınmaması hakkındaki teklifi ise; "Îcra-yi ticaret ve sanatla meşgul olanlar her kim olursa olsun temettü vergisine tabi olmaları tabii bulunduğu" gerekçesiyle Muvazene-i Maliye Encümeni tarafından reddedilerek Genel Heyete takdim edildi. Yine muhacir durumda bulunan ve Van'a dönmekte olan ahalinin tohumluk tedarik edebilmeleri için İktisat ve Ziraat Vekaletlerince on beş bin lira tahsis edilmesi yönündeki takrir, Dahiliye Vekaletine sevk edildi. İlgili vekalet de söz konusu takrir gereğince mülteci ve muhacirlerin sevk ve iskanı için üç yüz yetmiş yedi lira ayırdı.

Hasan Sıddık Bey seçim bölgesinin farklı sorunlarını da Meclis gündemine taşıdı. Bu bağlamda seçim bölgesindeki memur maaşlarının ödenmesi, Van'da bir yatılı okul açılması, Erciş ilçesinde gasp edilen koyunlar hakkında temenni, toplattırılan nakliye hayvanları, Zeylan Deresi nahiyesinden alınan ağnam vergisi, Muradiye ilçesinin nahiyeye dönüştürülmesi, kuduz kurtlar ve Çerkez Ethem ve rüfekasının emval ve emlaklarının haczine dair çeşitli takrir ve kanun teklifleri de sunduğu görülmektedir.

Hasan Sıddık Bey, mebusluğu sona erince memleketine döndü. Daha sonra bir bucak müdürünün öldürülmesi ile ilgili görülerek hakkında soruşturma açılması üzerine İran'a kaçtı. 15 Temmuz 1950'de kabul edilen 5677 sayılı Af Kanunundan yararlanmasıyla 1951'de yurda döndü. İstanbul'da yerleşerek ticaretle meşgul oldu. Farsça, Rusça ve Almanca bilen Hasan Sıddık Bey evli ve beş çocuk babasıdır, Soyadı Kanunu'nun kabulü ile almış olduğu "Ertürk" soyadını sonradan "Haydari" olarak değiştirdi. 9 Mayıs 1966'da hayata gözlerini yumdu.

Anahtar Kelimeler : Hasan Sıddık Bey,Haydari, Van,Meclis

KAYNAKÇA

Resmi Yayınlar

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre I, 13. Birleşim, C 9, Ankara 1954.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre I, 149. Birleşim, C 8, Ankara 1945.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 10. Birleşim, C 9, Ankara 1954.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 11. Birleşim, C 9, Ankara 1954.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 111. Birleşim, C 6, Ankara 1943.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 114. Birleşim, C 6, Ankara 1943.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 115. Birleşim, C 6, Ankara 1943.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 115. Birleşim, C 6, Ankara 1943

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 117. Birleşim, C 6, Ankara 1943

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 117.Birleşim, C 6, Ankara 1943

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 123. Birleşim, C 7, Ankara 1944.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 125. Birleşim, C 24, Ankara 1960.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 131. Birleşim, C 7, Ankara 1944.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 132. Birleşim, C 7, Ankara 1944.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 136. Birleşim, C 15, Ankara 1960.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 142. Birleşim, C 16, Ankara 1958.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 148. Birleşim, C 16, Ankara 1958.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 149. Birleşim, C 8, Ankara 1945.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 173. Birleşim, C 26, Ankara 1960.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 18. Birleşim, C 9, Ankara 1954.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 28. Birleşim, C 10, Ankara 1958.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 28. Birleşim, C 7, Ankara 1961.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 37 Birleşim, C 10, Ankara 1958.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 40. Birleşim, C 10, Ankara 1958.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 45. Birleşim, C 20, Ankara 1959.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 65. Birleşim, C 21, Ankara 1959.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 76. Birleşim, C 12, Ankara 1958.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 8. Birleşim, C 9, TBMM Ankara 1954.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 99. Birleşim, C 5, Ankara 1981.

TBMM Albümü (1920-2010), C. 1, Ankara 2010.

Araştırma Eserler

AFŞAR, Erkan, "100. Yılında Birinci Meclis 'Siyasi Gruplar' Üzerinden Hatırlamak", Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İİBF Dergisi, C IV, S. 9, Kış 2020, 283-315.

CEVİZLİLER, Nilüfer, "Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Van Milletvekilleri", I. Van Gölü Havzası Sempozyumu (08-10 Eylül 2004), Ed. Oktay Belli, İstanbul, 2006, 277-283.

ÇOKER, Fahri, Türk Parlamento Tarihi, Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem (1919-1923), C III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1995.

GOLOĞLU, Mahmut, Üçüncü Meşrutiyet, Ankara 1970.

GÜNEŞ, İhsan, Birinci Birinci TBMM'nin Düşünsel Yapısı (1920-1923), Eskişehir, 1985.

Millî Tarihimizden Bir Safha (Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin İlk Üyeleri), haz. Hasan Cicioğlu, Erol Ülgen, AKDTYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2018.

Yakın Tarihimiz, C I, S. 2, 8 Mart 1962.

YÜCEBAŞ, Ferit, "TBMM Zabıt Ceridelerine Göre İlk Meclis'te Van Milletvekilleri ve Faaliyetleri", Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S 28, Bahar 2015, 158-181.